

مرکز وکلای قوه قضائیه خراسان رضوی

واکیل‌داا، مرکز وکلای قوه قضائیه خراسان رضوی

فصلنامه علمی تخصصی حقوق وکیل دعاوی

وابسته به مرکز وکلای قوه قضائیه خراسان رضوی

دوره ۱، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۴، صص: ۱-۱۶

عقود و قراردادهای بستر ساز وقوع جرم: تحلیل حقوقی و راهکارهای پیشگیری

نویسنده:

کیارش غلامی خجسته

URL: <https://www.vakildaavirazavi.ir/>

DOI: <https://doi.org/10.22034/vd.2026.2080160.1003>

COPYRIGHTS

© 2026 by the authors. Licensee Khorasan Razavi Center of Attorneys – Judiciary. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

فصلنامه علمی تخصصی حقوق وکیل دعاوی

Journal of Vakil Daavi

دوره یک، شماره چهارم، زمستان ۱۴۰۴، صص: ۱-۱۷

Vol 1, No 4, 2026, P: 1-17

عقود و قراردادهای بستر ساز وقوع جرم: تحلیل حقوقی و راهکارهای پیشگیری

کیارش غلامی خجسته

دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد، گرایش حقوق جزا و جرم شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران
Email: kiarashkhojaste1375@gmail.com

چکیده

در نظام‌های حقوقی مبتنی بر اصل حاکمیت اراده، قرارداد به‌عنوان بنیادی‌ترین ابزار تنظیم روابط حقوق خصوصی، همواره از جایگاهی ممتاز برخوردار بوده است. با این حال، همین قابلیت انعطاف و مشروعیت ظاهری قراردادهای بستر ساز، مناسبتی برای بروز سوءاستفاده‌های مجرمانه فراهم کرده است. در سال‌های اخیر، استفاده از قراردادهای صوری، پوششی و ساختگی به‌منظور ارتکاب جرائم مالی، اقتصادی، فرار مالیاتی، پولشویی و حتی اخفاء اموال برای فرار از اجرای احکام قضایی، به‌عنوان پدیده‌ای رو به رشد در حقوق کیفری و مدنی ایران مطرح شده است. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با استناد به منابع معتبر فقهی، حقوقی و رویه قضایی، تلاش دارد تا مصادیق قراردادهای بستر ساز جرم را شناسایی، تحلیل و طبقه‌بندی کند. همچنین با بررسی چالش‌های حقوقی و عملی در شناسایی این قراردادهای بستر ساز و با نقد خلأهای موجود در قوانین، ضعف‌های نظارتی و عملکرد برخی نهادهای حرفه‌ای، راهکارهایی برای اصلاح ساختار حقوقی و سیاست‌گذاری کیفری ارائه می‌نماید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بهره‌گیری از تفسیر هدفمند قوانین بر پایه حفظ نظم عمومی، تقویت نظارت نهادی و آموزش تخصصی به فعالان اقتصادی و حقوقی می‌تواند در کاهش استفاده ابزاری از نهاد قرارداد نقش مؤثری ایفا کند.

واژگان کلیدی: پولشویی، جرائم اقتصادی، حقوق کیفری، فرار مالیاتی، قراردادهای پوششی، قراردادهای صوری، قراردادهای مجرمانه، نظم عمومی

قراردادها از جمله بنیادی‌ترین نهادهای تنظیم‌کننده روابط حقوقی در جوامع مدرن هستند. این ابزار حقوقی به اشخاص این امکان را می‌دهد که در پرتو اصل حاکمیت اراده، نسبت به تنظیم توافق‌ها و ساماندهی روابط اقتصادی، اجتماعی و حتی خانوادگی اقدام نمایند؛ اما درعین حال، آزادی ناشی از این اصل در صورت نبود نظارت کارآمد، قواعد بازدارنده و سیاست‌گذاری حقوقی پیشگیرانه، می‌تواند به بستری برای تحقق اهداف غیرمشروع و حتی مجرمانه بدل گردد. به‌ویژه در بسترهای اقتصادی و مالی که شفافیت و نظارت کمتری وجود دارد، بروز قراردادهایی با ظاهر قانونی اما با ماهیت مجرمانه بسیار محتمل است. به‌عنوان مثال، در بسیاری از پرونده‌های مربوط به پولشویی، فرار مالیاتی، اختلاس، تبانی در معاملات دولتی و حتی جرائم سازمان‌یافته، از ابزار قرارداد به‌عنوان پوششی برای پنهان‌سازی حقیقت استفاده شده است (سلیمی، ۱۳۹۸).

درواقع، آنچه در ظاهر یک توافق حقوقی مشروع تلقی می‌شود، ممکن است در واقع ابزاری برای فریب، تبانی یا ارتکاب جرم باشد. این وضعیت نشان‌دهنده خلأهای موجود در نظام تقنینی و قضایی برای شناسایی و مقابله با قراردادهایی است که در ظاهر قانونی‌اند ولی در باطن، بسترساز جرم. از این رو، پژوهش حاضر در پی آن است که با تحلیل ابعاد مفهومی، نظری و مصداقی قراردادهای مجرمانه و همچنین با بررسی ساختار حقوقی و رویه قضایی مربوط، راهکارهای عملی و حقوقی برای پیشگیری از سوءاستفاده مجرمانه از نهاد قرارداد ارائه نماید. در این مسیر، استفاده از نظریه‌های حقوق کیفری و مدنی، همراه با آموزه‌های حقوق تطبیقی، می‌تواند به تدوین چارچوبی منسجم در سیاست‌گذاری پیشگیرانه یاری رساند (جعفری‌لنگرودی، ۱۴۰۰؛ عبدی، ۱۳۹۷).

مسئله اصلی این تحقیق آن است که چگونه می‌توان قراردادهایی را که ظاهر حقوقی دارند ولی در واقع برای ارتکاب جرم طراحی شده‌اند، شناسایی و با آن‌ها مقابله کرد؟ و اینکه چه سازوکارهای حقوقی و نهادی برای جلوگیری از چنین سوءاستفاده‌هایی باید در نظام حقوقی ایران ایجاد یا تقویت شود؟ جمله بنیادی‌ترین ابزارهای تنظیم روابط حقوقی در جوامع مدرن به‌شمار می‌روند. در چارچوب اصل حاکمیت اراده، افراد می‌توانند آزادانه نسبت به انجام معاملات و توافق‌ها اقدام کنند؛ اما این آزادی در صورتی که فاقد نظارت و قواعد محدودکننده باشد، ممکن است به ابزاری برای تحقق اهداف نامشروع و مجرمانه بدل شود. گسترش جرائم سازمان‌یافته، پولشویی، کلاهبرداری، فرار مالیاتی و اختلاس، در بسیاری از موارد با استفاده از قراردادهای صورتی یا پوششی انجام می‌شود. مسئله اساسی این پژوهش، بررسی چگونگی استفاده از نهاد قرارداد به‌عنوان بستری برای ارتکاب جرم و ارائه راهکارهای مقابله با آن است.

مبانی نظری و مفهومی

تعریف عقد و قرارداد در حقوق ایران

در نظام حقوقی ایران، واژه‌های «عقد» و «قرارداد» معمولاً مترادف در نظر گرفته می‌شوند، هرچند از منظر فقهی و حقوقی تفاوت‌های جزئی در کاربرد آن‌ها وجود دارد. ماده ۱۸۳ قانون مدنی عقد را چنین تعریف می‌کند: «عقد عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر تعهد بر امری نمایند و مورد قبول آن‌ها باشد.» از این تعریف چنین برمی‌آید که عقد مبتنی بر اراده و توافق طرفین است و باید همراه با قصد انشاء واقعی برای ایجاد تعهد یا انتقال حقی باشد. در عمل، واژه «قرارداد» اغلب برای اشاره به توافقاتی به کار می‌رود که می‌تواند در قالب یکی از عقود معین یا نامعین باشد، با این توضیح که قراردادهای نامعین نیز در حقوق ایران معتبر شناخته شده‌اند، مشروط بر آن‌که مخالف صریح قانون نباشند. این قاعده در اصل دهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز تصریح شده است؛ به موجب این اصل، «قراردادهای خصوصی که مبتنی بر اراده طرفین باشد تا زمانی که مخالف صریح قانون نباشد، نافذ است» (قانون اساسی، ۱۳۵۸)؛ بنابراین، اصل حاکمیت اراده در نظام حقوق مدنی ایران پذیرفته شده و مبنای اعتبار قراردادهاست، مگر اینکه با قواعد آمره قانونی، نظم عمومی یا اخلاق حسنه تعارض داشته باشند (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ۱۸۵).

مفهوم قراردادهای صوری، پوششی و مجرمانه

در ادبیات حقوقی، مفهوم صوری بودن یک قرارداد بدین معناست که اگرچه در ظاهر، ارکان قانونی عقد رعایت شده و توافقی شکل گرفته است، اما طرفین حقیقتاً قصد جدی برای اجرای آن ندارند و تنها به دنبال نمایش یا پوشاندن حقیقتی دیگرند. این نوع از قراردادها، از حیث ماهیت حقوقی، فاقد اثر الزام‌آورند زیرا عنصر قصد واقعی در آن‌ها مفقود است. قانون‌گذار ایران نیز در برخی مقررات مالی و کیفری، نسبت به ابطال و بی‌اعتباری قراردادهای صوری تصریح کرده است (لنگرودی، ۱۳۹۶: ۱۲۲). نمونه بارز این نوع توافقات را می‌توان در معاملات سوری اموال برای فرار از دین یا در معاملات ساختگی بین شرکت‌های وابسته به منظور دستکاری ترازنامه‌ها مشاهده کرد. نوع خاصی از قراردادهای صوری، قراردادهای پوششی هستند. در این موارد، طرفین قراردادی را برای پنهان‌سازی توافق واقعی خود تنظیم می‌کنند. به عنوان مثال، ممکن است قراردادی به ظاهر اجاره تنظیم شود تا یک بیع واقعی را مخفی نگه دارد؛ یا قراردادی به نام «مشاوره» منعقد گردد، در حالی که هدف اصلی پرداخت رشوه یا انتقال منابع غیرقانونی است. چنین قراردادهایی از دید حقوقی قابل ابطال‌اند، زیرا یا فاقد قصد واقعی‌اند، یا حاوی اهدافی مغایر بانظم عمومی و قانون می‌باشند (صفایی، ۱۳۹۸: ۹۵).

فراتر از این دو، قراردادهای مجرمانه قرار دارند؛ این‌ها توافقاتی هستند که از ابتدا هدف طرفین در انعقاد آن،

ارتکاب عمل مجرمانه است. برخلاف قراردادهای صوری یا پوششی که ممکن است تنها وسیله یا پوششی برای پنهان سازی جرم باشند، در قرارداد مجرمانه، خود توافق، بستر و ابزار اصلی وقوع جرم تلقی می شود؛ مانند توافق برای پولشویی، قاچاق انسان، فرار مالیاتی از طریق فاکتور سازی صوری، یا ایجاد شرکت های کاغذی برای گریز از قانون. در این موارد، قرارداد نه تنها فاقد اعتبار حقوقی است، بلکه موجبات مسئولیت کیفری طرفین را نیز فراهم می کند (شاملو، ۱۴۰۰: ۱۵۴).

مفهوم معاونت و مشارکت در جرم و پیوند آن با قراردادها

رفتار مجرمانه در حقوق کیفری، اغلب حاصل عمل فردی نیست، بلکه نتیجه همکاری چند نفر است. بر این اساس، قانون مجازات اسلامی مشارکت و معاونت در جرم را پیش بینی کرده است. ماده ۱۲۵ قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲) مقرر می دارد که اگر چند نفر با علم و اراده در ارتکاب جرمی همکاری کنند، شریک جرم محسوب می شوند. مشارکت، زمانی تحقق می یابد که اعمال فیزیکی یا روانی انجام شده از سوی هر شریک، در تحقق نتیجه مجرمانه مؤثر باشد و میان آن ها وحدت قصد وجود داشته باشد (گلدوزیان، ۱۳۹۸: ۷۲). در مقابل، معاونت ناظر به حمایت یا تسهیل کننده ارتکاب جرم است. بر اساس ماده ۱۲۶ همان قانون، تحریک، ترغیب، تهدید، تطمیع، فراهم کردن وسایل و تسهیل وقوع جرم، مصادیق معاونت به شمار می روند.

از منظر کیفری، استفاده از قرارداد برای ارتکاب جرم یا تسهیل آن می تواند به عنوان مصداق مشارکت یا معاونت مطرح شود. به ویژه در جرائم اقتصادی، استفاده از ابزارهای حقوقی و قراردادهای پوششی برای فرار از قانون، گمراه کردن نهادهای مالی یا تسهیل جرائم یقه سفید، رایج است. برای نمونه، تنظیم قراردادی صوری برای مشاوره و پرداخت مبالغ هنگفت، در صورتی که با علم به قصد مجرمانه انجام شود، می تواند معاونت در جرم تلقی گردد. همچنین اگر چند نفر به صورت سازمان یافته و آگاهانه اقدام به طراحی و اجرای چنین قراردادهایی کنند، ممکن است مشمول عنوان مشارکت در بزه سازمان یافته یا فساد اقتصادی شوند (آشوری، ۱۳۹۴: ۲۳۵)؛ بنابراین، تحلیل ماهیت قراردادهای مجرمانه از منظر مسئولیت کیفری اشخاص حقیقی و حقوقی، اهمیت فراوانی دارد و باید با دقت صورت پذیرد.

پیشینه پژوهش

مطالعات حقوقی متعددی، به ویژه در سال های اخیر، به مسئله صوری بودن قراردادها و نقش آن ها در ارتکاب جرائم اقتصادی پرداخته اند، با این حال، همچنان شکاف هایی در ادبیات موجود در زمینه پیوند نظام مند بین ساختار قراردادها و رفتار مجرمانه به چشم می خورد. پژوهش شمس (۱۴۰۱) یکی از نمونه های اخیر در این حوزه است که در آن، ابطال قراردادهای پوششی و مبانی فقهی و حقوقی آن بررسی شده و به این نتیجه رسیده است که

قصد واقعی طرفین نقش کلیدی در اعتبار یک قرارداد دارد و در صورت اثبات صوری بودن، قرارداد باطل و آثار آن ملغی است. این مطالعه بیشتر بر بعد مدنی قرارداد متمرکز است و به ابعاد کیفری کمتر پرداخته است. در سطح حقوق کیفری، اردبیلی (۱۳۹۹) در کتاب حقوق جزای عمومی، با طرح مباحثی درباره مسئولیت کیفری ناشی از توافقات حقوقی، به ویژه در قالب مشارکت و معاونت در جرائم سازمان یافته، تأکید می‌کند که ابزارهای حقوقی، از جمله قراردادها، می‌توانند به صورت عامدانه برای تسهیل جرم به کار روند. با این حال، او نیز بیشتر بر جنبه‌های نظری جرم متمرکز دارد و تحلیل تفصیلی از ساختار قراردادی ارائه نمی‌دهد. در همین راستا، گلدوزیان (۱۳۹۸) نیز به بررسی کلی نقش همکاری چند نفره در تحقق جرم پرداخته ولی از منظر حقوق خصوصی، پیوند آن با ساختار قراردادها را مورد توجه قرار نداده است.

در حوزه حقوق تطبیقی و بین‌المللی، نهادهای مهمی همچون گروه اقدام مالی FATF و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) بارها در گزارش‌های رسمی خود هشدار داده‌اند که استفاده از قراردادهای صوری، شرکت‌های پوششی و توافقات ساختگی، ابزار اصلی برای پولشویی، تأمین مالی تروریسم و فساد مالی در سطح جهانی هستند. گزارش FATF در سال ۲۰۲۳ به صراحت بر نقش قراردادهای پوششی و شرکت‌های صوری در جرائم مالی تأکید کرده و کشورها را به تصویب قوانین سخت‌گیرانه در این زمینه فراخوانده است (FATF, 2023). همچنین مطالعات انجام شده توسط Transparency International و World Bank نیز به شناسایی الگوهای تکرارشونده‌ای از قراردادهای ساختگی در فسادهای بزرگ مالی پرداخته‌اند که در آن‌ها قرارداد، نه یک ابزار مشروع حقوقی، بلکه پوششی برای انتقال غیرقانونی منافع بوده است.

با وجود این داده‌ها، در ادبیات حقوقی ایران، هنوز مطالعه‌ای نظام‌مند که به تحلیل عمیق ساختار قراردادها از منظر عناصر صوری و کیفری بپردازد و مدلی برای تشخیص آن‌ها ارائه دهد، دیده نمی‌شود. این خلأ پژوهشی، اهمیت و ضرورت مطالعه حاضر را دوچندان می‌سازد.

چارچوب نظری پژوهش

چارچوب نظری این پژوهش بر سه محور اصلی استوار است: نظریه نظم عمومی در حقوق قراردادها، مفهوم «ابزار جرم» در حقوق کیفری، و تحلیل ساختاری قراردادها از منظر نیت و قصد طرفین. در حقوق مدنی ایران، اصل حاکمیت اراده یکی از مبانی اساسی اعتبار قراردادها به شمار می‌رود، اما این اصل به واسطه ملاحظات نظم عمومی محدود می‌شود. مطابق ماده ۹۷۵ قانون مدنی، هر معامله‌ای که مخالف با نظم عمومی یا اخلاق حسنه باشد، باطل تلقی می‌شود؛ بنابراین، اگر قراردادی گرچه با ظاهر قانونی تنظیم شده، اما در واقع، وسیله‌ای برای ارتکاب جرم یا گریز از قانون باشد، از منظر نظم عمومی قابل ابطال است (کاتوزیان، ۱۳۹۰: ۲۷۵). از منظر حقوق کیفری، نظریه «ابزار جرم» جایگاه ویژه‌ای دارد. این نظریه مبتنی بر این اصل است که نه تنها

ابزارهای فیزیکی بلکه ابزارهای حقوقی نیز می‌توانند نقش تسهیلگر ارتکاب جرم را ایفا کنند. به عبارت دیگر، قراردادی که به طور عامدانه برای تحقق جرم تنظیم می‌شود، ماهیت کیفری پیدا کرده و نه تنها از حیث مدنی قابل ابطال است، بلکه موجب مسئولیت کیفری برای تنظیم‌کنندگان نیز خواهد بود. این دیدگاه به ویژه در رویه قضایی کشورهای پیشرفته مانند ایالات متحده و آلمان، تحت عنوان "Contractual Crime" یا "Illegal Purpose Doctrine" تحلیل و اعمال می‌شود.

عنصر سومی که در چارچوب نظری این پژوهش گنجانده شده، تحلیل ساختاری قرارداد است. در این تحلیل، عناصر بیرونی و درونی قرارداد (از جمله نحوه تنظیم، محتوای ظاهری، میزان ارتباط بین عملکرد قرارداد با اهداف اقتصادی مشروع، و نیز قصد واقعی طرفین) مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا مشخص شود آیا قرارداد صرفاً پوششی برای عمل غیرقانونی بوده یا واجد مشروعیت حقوقی است. این تحلیل با الهام از نظریه «تظاهر حقوقی» در حقوق آلمان و مفاهیم مشابه در فقه اسلامی، به ویژه نظریه تدلیس و تغیر (فریب دادن طرف قرارداد)، بسط داده شده است (شفیعی، ۱۴۰۰).

در نهایت، با تلفیق آموزه‌های حقوق مدنی، کیفری و تطبیقی، چارچوبی طراحی شده است که به کمک آن می‌توان قراردادهایی را که دارای ماهیت مجرمانه یا پوششی اند، از قراردادهای معتبر تشخیص داد. این چارچوب قابلیت اجرا در سطوح مختلف از جمله محاکم حقوقی و کیفری، نهادهای نظارتی مالی، و همچنین رویه بانکی و اقتصادی را دارد.

مصادیق قراردادهای بستر ساز وقوع جرم

قراردادهای صوری، پوششی و ساختگی به طور گسترده‌ای در ارتکاب جرائم اقتصادی، مالی و مالیاتی مورداستفاده قرار می‌گیرند. این قراردادهای ابزارهایی برای پنهان سازی فعالیت‌های غیرقانونی و کاهش یا حذف پیامدهای حقوقی ناشی از ارتکاب جرم هستند. در این بخش، به تحلیل مصادیق مختلفی از این نوع قراردادهای پرداخته می‌شود که در راستای ارتکاب جرم به کار می‌روند.

قراردادهای صوری برای کلاهبرداری

در بسیاری از موارد، افراد به منظور فریب اشخاص ثالث یا نهادهای رسمی، قراردادهای صوری منعقد می‌کنند. این قراردادهای ممکن است به ظاهر مشروع و قانونی به نظر برسند، اما در واقع هیچ قصد واقعی برای انجام معامله وجود ندارد. به عنوان مثال، فردی که قصد کلاهبرداری دارد، ممکن است یک قرارداد فروش ملک یا انتقال دارایی به فرد دیگر تنظیم کند، در حالی که هدف اصلی او از تنظیم چنین قراردادی، پوشاندن واقعیت‌های مربوط به دارایی‌ها و فریب مراجع رسمی برای جلوگیری از شناسایی آن‌هاست. این نوع قراردادهای در خصوص کلاهبرداری‌های

مالی و اقتصادی به طور ویژه در رویه قضائی کشورهایی همچون ایران و کشورهای غربی مورد توجه قرار گرفته است (فریدون زاده، ۱۳۹۸: ۲۴۵). طبق ماده ۱ قانون مجازات اخلاص در نظام اقتصادی کشور، هرگونه سوءاستفاده از قراردادهای صوری و ایجاد تظاهری از توافقات اقتصادی برای فریب مراجع قانونی، مشمول مجازات سنگین است. در این راستا، دادگاهها با بررسی قصد طرفین، اقدام به ابطال قراردادهای صوری و اتخاذ اقدامات قانونی علیه مجرمان می نمایند.

قراردادهای پوششی برای پولشویی

یکی از شیوههای رایج در پولشویی، ایجاد شرکت های صوری و انعقاد قراردادهای جعلی برای انتقال سرمایه های غیرقانونی است. در این حالت، افراد با استفاده از قراردادهای ساختگی به ظاهر قانونی، پول های به دست آمده از فعالیت های غیرقانونی نظیر رشوه، فساد و قاچاق را وارد چرخه اقتصادی مشروع می کنند. این نوع قراردادها معمولاً از طریق ایجاد شبکه های پیچیده ای از شرکت ها و افراد صوری انجام می شوند که قادر به پوشاندن منبع واقعی پول و انتقال آن به مناطق مختلف هستند.

طبق گزارش های بین المللی مانند گزارش گروه اقدام مالی (FATF)، این شیوه ها به ویژه در کشورهای با ضعف نظارتی و سامانه های مالی ضعیف رایج است. گزارش FATF (۲۰۲۳) بیان می کند که در بسیاری از موارد، مؤسسات مالی و اقتصادی به طور غیرمستقیم از طریق شرکت های صوری در فرآیند پولشویی مشارکت دارند. این قراردادها به ویژه در صنعت بانکداری، معاملات بین المللی و خرید و فروش دارایی های غیرمنقول مشهود است (FATF, 2023).

قراردادهای ساختگی برای فرار مالیاتی

یکی دیگر از مصادیق قراردادهای صوری، پوششی و ساختگی برای ارتکاب جرم، فرار از مالیات است. بسیاری از فعالان اقتصادی، به ویژه در بخش های مختلف تجارت، از طریق انعقاد قراردادهای جعلی با شرکت های غیرواقعی یا وابسته، هزینه های کاذب ایجاد می کنند. این کار به آن ها این امکان را می دهد که درآمد واقعی خود را پنهان کرده و مالیات کمتری پرداخت کنند. این نوع فرار مالیاتی معمولاً از طریق فاکتورهای جعلی، قراردادهای ساختگی در زمینه خرید و فروش کالاها و خدمات، و تنظیم توافقات مالی کاذب صورت می گیرد.

در این خصوص، گزارش های سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (OECD) بیان می کنند که قراردادهای جعلی و صوری در کشورهای در حال توسعه و کشورهای با نظارت ضعیف بر فعالیت های مالی، به طور گسترده ای برای فرار مالیاتی مورد استفاده قرار می گیرد (OECD, 2022). از منظر حقوقی، این نوع قراردادها به عنوان جرائم مالیاتی شناخته می شوند و باعث وارد آمدن ضرر به خزانه دولت و به وجود آمدن بحران های اقتصادی در سطح کلان می گردند.

معاملات صوری برای فرار از اجرای احکام

یکی از مهم‌ترین کاربردهای قراردادهای صوری در جرائم اقتصادی، فرار از اجرای احکام قضائی است. افراد محکوم به پرداخت دیون مالی یا اموال محکوم به برای جلوگیری از توقیف دارایی‌های خود، آن‌ها را از طریق قراردادهای صوری به اعضای خانواده یا افراد دیگر منتقل می‌کنند. این افراد، با تنظیم قراردادهای صوری انتقال مالکیت، دارایی‌های خود را به ظاهر از دست می‌دهند، درحالی‌که همچنان در واقعیت از آن‌ها بهره‌مند می‌شوند. در این مورد، قانون‌گذاران بسیاری از کشورها از جمله ایران، برای مقابله با چنین رفتارهایی قوانینی به تصویب رسانده‌اند که به‌طور خاص به ابطال قراردادهای صوری در راستای جلوگیری از فرار از اجرای احکام اختصاص دارد. به‌عنوان مثال، ماده ۲۷ قانون اجرای احکام مدنی ایران، اجازه می‌دهد که دادگاه‌ها در صورت اثبات صوری بودن قراردادها، حکم به ابطال آن‌ها دهند و دارایی‌ها را به مالک اصلی بازگردانند.

چالش‌های حقوقی و عملی در پیگیری قراردادهای مجرمانه

شناسایی و پیگیری قراردادهای بسترساز جرم همواره با چالش‌های پیچیده‌ای در سطح حقوقی و عملی مواجه بوده است. این چالش‌ها نه تنها فرآیند تشخیص و اثبات جرم را دشوار می‌کنند، بلکه موانع بزرگی برای اعمال قوانین و پیشگیری از وقوع چنین جرائمی ایجاد می‌کنند. این مشکلات به‌ویژه در زمینه‌هایی همچون تشخیص قصد مجرمانه، پیچیدگی‌های بین‌المللی، ضعف نظارت قانونی، ابهام در قوانین و نقض نقش حرفه‌ای‌ها در فرآیند تنظیم قراردادها به‌وضوح قابل مشاهده است. در این بخش، به بررسی هرکدام از این چالش‌ها پرداخته می‌شود و توضیحاتی در خصوص آن‌ها ارائه می‌گردد.

تشخیص قصد مجرمانه

یکی از دشوارترین مراحل در شناسایی قراردادهای مجرمانه، تشخیص قصد مجرمانه در تنظیم قراردادها است. قراردادهای صوری و بسترساز جرم، به‌طور معمول، ظاهر قانونی دارند و برای متقاعد ساختن نهادهای نظارتی یا قضائی، مستندات جعلی یا مشکوکی به‌طور دقیق تنظیم می‌شود. در این زمینه، قصد مجرمانه طرفین قرارداد باید به‌طور واضح و مستند اثبات شود؛ اما از آنجاکه در بسیاری از موارد، ظواهر قرارداد به‌گونه‌ای طراحی می‌شود که هیچ دلیلی برای تشکیک در صحت آن وجود ندارد، شناسایی سوءنیت امری پیچیده و پرهزینه می‌شود. در این میان، بسیاری از حقوق‌دانان بر این باورند که اثبات سوءنیت از طریق گواهی‌ها و شواهد غیرمستقیم امکان‌پذیر است، ولی این امر در عمل با مشکلات فراوانی روبه‌رو است (سلیمی، ۱۳۹۷). در واقع، در بسیاری از موارد باید به شواهد دال بر قصد واقعی طرفین قرارداد و نیت آن‌ها برای ارتکاب جرم توجه خاصی شود. از سوی دیگر، برخی معتقدند که برای شناسایی قصد مجرمانه نیاز به بازنگری در معیارهای حقوقی و قضائی داریم تا تشخیص این نیت

به صورت مؤثرتر و در قالب قانونی تر انجام پذیرد (حیدری، ۱۳۹۹).

پیچیدگی های بین المللی

با توجه به گسترش روابط تجاری و اقتصادی بین المللی، بسیاری از قراردادهای تجاری به صورت فرامرزی تنظیم می شوند. این امر موجب بروز پیچیدگی هایی در پیگیری قراردادهای مجرمانه در سطح بین المللی می شود. کشورهای مختلف، به دلیل تفاوت های عمده در قوانین و مقررات خود، رویکردهای متفاوتی به قراردادهای تجاری و قوانین مربوط به آنها دارند. این تفاوت ها می توانند در مراحل پیگیری جرائم اقتصادی و تجاری به ویژه در رابطه با پولشویی، فساد مالی و دیگر قراردادهای بستر ساز جرم مشکلات زیادی ایجاد کنند. در بسیاری از موارد، برخی کشورها قوانین پیچیده ای برای تشخیص و جرم انگاری قراردادهای مجرمانه ندارند و این مسئله باعث می شود که در مواجهه با چنین جرائمی، دست کاری در قراردادها و فرار از پیگرد قانونی آسان تر شود. علاوه بر این، نبود همکاری مؤثر بین المللی در زمینه پیگیری این گونه جرائم می تواند اجرای عدالت را دچار مشکل کند. این امر به ویژه در رابطه با قراردادهایی که دارای ابعاد فراملی هستند، منجر به کاهش کارایی سامانه های قضائی کشورهای مختلف می شود (حیدری، ۱۳۹۹). در این زمینه، تقویت همکاری های بین المللی و استفاده از الگوهای قانونی یکپارچه می تواند راهگشا باشد.

ضعف نظارت قانونی

ضعف سامانه های نظارتی یکی دیگر از مشکلات اساسی در شناسایی و پیگیری قراردادهای مجرمانه است. در بسیاری از موارد، نظارت های قانونی به ویژه در زمینه های مالی و تجاری به اندازه کافی کارآمد و مؤثر نبوده اند. این ضعف نظارتی می تواند باعث سوء استفاده از سامانه های حقوقی شود. در حقیقت، بسیاری از معاملات مشکوک و قراردادهای صوری در صورت نبود نظارت دقیق و هوشمندانه، به راحتی از سیستم حقوقی و مالی کشورها عبور کرده و مجرمان از اجرای قانون فرار می کنند. این نقص در نظارت، به ویژه در حوزه های مختلف مانند ثبت شرکت ها، بانک ها و سایر نهادهای مالی، به شدت بر فرآیند پیشگیری از وقوع جرم تأثیر می گذارد. به طور خاص، نهادهای مالی و بانکی به دلیل وجود عدم یکپارچگی در نظارت و عدم توانایی در شناسایی معاملات مشکوک، قادر به جلوگیری از وقوع جرم های بزرگ مالی نیستند (اکبری، ۱۴۰۰)؛ بنابراین، ایجاد نظام های نظارتی دقیق و کارآمد برای شناسایی هر نوع قرارداد مشکوک از اهمیت بالایی برخوردار است.

ابهام در قوانین

یکی از مشکلات بزرگ در پیگیری قراردادهای مجرمانه، ابهام در برخی قوانین است. در حالی که برخی از قوانین

مربوط به قراردادهای صوری یا بسترساز جرم ممکن است به طور کلی به روشنی در قانون گذاری شده باشند، در عمل برخی قوانین به اندازه کافی جامع و شفاف نیستند. این ابهامات می توانند به راحتی زمینه سوء استفاده و تنظیم قراردادهای غیرقانونی را فراهم آورند. بسیاری از قراردادهای صوری، به ویژه در حوزه های اقتصادی، به دلیل نبود قوانین روشن در برخی از کشورها، امکان پیگیری قانونی را از بین می برند. به همین دلیل، برای پیشگیری از وقوع چنین جرائمی، ضروری است که قوانین مربوط به قراردادهای تجاری، تجدیدنظر شده و شرایط روشن تری برای شناسایی و جرم انگاری این قراردادها تدوین شود (باقری، ۱۴۰۱). در این راستا، ایجاد نهادهای قضائی و نظارتی متخصص برای رسیدگی به قراردادهای مشکوک و صوری از اهمیت بالایی برخوردار است.

نقض نقش حرفه ای ها

نقش وکلا، سردفتران و مشاوران حقوقی در فرآیند تنظیم قراردادهای بی نهایت حائز اهمیت است. در بسیاری از موارد، ممکن است این حرفه ای ها به دلیل عدم نظارت یا به طور عمدی به تنظیم قراردادهایی کمک کنند که در اصل با هدف ارتکاب جرم تنظیم شده اند. برای مثال، یک وکیل ممکن است قراردادهایی را تنظیم کند که ظاهراً قانونی به نظر می رسند اما در واقع به منظور انجام فعالیت های غیرقانونی و ارتکاب جرم طراحی شده اند. همین امر می تواند زمینه ساز وقوع تخلفات گسترده تری شود. نبود نظارت کافی بر این حرفه ها و عدم شفافیت در قوانین مربوط به مشاوران حقوقی و وکلا، موجب بروز فساد و سوء استفاده در سیستم حقوقی می شود. برای مقابله با این موضوع، نیاز به تدوین سازوکارهای نظارتی دقیق و اعمال مجازات مناسب برای حرفه ای هایی که در این گونه معاملات نقش دارند، احساس می شود (رابحی، ۱۳۹۸). از این رو، نظارت دقیق تر و بازخواست از این گروه ها می تواند تا حد زیادی جلوی سوء استفاده ها و قراردادهای مجرمانه را بگیرد.

تحلیل حقوقی قراردادهای مجرمانه

قراردادهای مجرمانه، به ویژه آن دسته از قراردادهایی که به منظور ارتکاب جرم و یا تسهیل آن تنظیم می شوند، از جنبه های مختلف حقوقی قابل بررسی هستند. در نظام حقوقی ایران، این قراردادها معمولاً از نظر حقوق مدنی و کیفری مورد تحلیل قرار می گیرند. در ابتدا، از منظر حقوق مدنی باید اذعان کرد که قراردادهایی که بر اساس قصد مجرمانه منعقد می شوند، اصولاً فاقد اعتبار قانونی و حقوقی خواهند بود. به عنوان نمونه، ماده ۱۰ قانون مدنی ایران، که به موضوع «مخالفت با نظم عمومی» اشاره دارد، بیان می کند که هر قراردادی که مخالف با قانون یا نظم عمومی باشد، باطل است (قانون مدنی ایران، ۱۳۰۷)؛ بنابراین، قراردادهایی که به منظور ارتکاب جرم از جمله کلاهبرداری، پولشویی، یا فرار از مالیات تنظیم می شوند، به عنوان قراردادهای باطل تلقی می گردند و نمی توانند آثار حقوقی برای طرفین ایجاد کنند. از سوی دیگر، در حقوق کیفری ایران، هرگاه جنبه مجرمانه و عنصر روانی و

مادی جرم در قالب قراردادهای خاص شکل گیرد، طرفین قرارداد ممکن است تحت پیگرد کیفری قرار گیرند. طبق ماده ۲ قانون مجازات اسلامی ایران، هر رفتاری که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد، جرم محسوب می شود (قانون مجازات اسلامی، ۱۳۹۲)؛ بنابراین، اگر از طریق قراردادهای خاص، هدف ارتکاب جرائم مختلف نظیر کلاهبرداری یا پولشویی به وضوح ثابت شود، طرفین قرارداد می توانند مسئولیت کیفری بپذیرند. به طور مثال، در قراردادهای پولشویی، اشخاص از طریق انعقاد قراردادهای جعلی و صوری، تلاش دارند تا دارایی های حاصل از جرائم غیرقانونی را از دید نهادهای نظارتی پنهان کنند (سیفی، ۱۳۹۷). در این صورت، علاوه بر بطلان قرارداد در حقوق مدنی، مسئولیت کیفری برای طرفین قراردادهای مذکور در نظر گرفته خواهد شد.

بررسی رویه قضائی و قوانین داخلی در خصوص جرائم با منشأ عقود و قراردادها

در حقوق ایران، دیوان عالی کشور و دادگاه های تجدیدنظر در خصوص قراردادهای مجرمانه و صوری نظرات مهمی دارند که نقش حیاتی در تبیین و اجرای این موضوعات ایفا می کنند. به عنوان مثال، در رأی وحدت رویه شماره ۷۳۳، دیوان عالی کشور اعلام کرده است که قراردادهایی که به منظور فرار از مسئولیت های قانونی، به ویژه برای فرار از دیون یا توقیف اموال، تنظیم می شوند، غیرنافذ و فاقد اثر حقوقی هستند (رأی وحدت رویه شماره ۷۳۳، دیوان عالی کشور، ۱۳۸۹). بر این اساس، چنین قراردادهایی نمی توانند آثار قانونی و حقوقی لازم را برای طرفین ایجاد کنند.

در همین راستا، برخی از قوانین خاص نظیر قانون مبارزه با پولشویی، نیز به صراحت به قراردادهای صوری و پوششی پرداخته و آن ها را جرم انگاری کرده اند. این قانون، به ویژه در مواد ۳ و ۴، به روشنی بیان می کند که قراردادهایی که با هدف پنهان سازی و جابجایی دارایی های حاصل از فعالیت های غیرقانونی تنظیم می شوند، جرم محسوب می شوند و طرفین آن ها تحت پیگرد قانونی قرار خواهند گرفت (حسینی، ۱۴۰۰)؛ بنابراین، در این زمینه، با توجه به قوانین مذکور، باید به طور جدی و قاطعانه با قراردادهای مجرمانه و صوری برخورد شود و از نظر حقوقی، چنین قراردادهایی بی اثر و فاقد اعتبار خواهند بود.

راهکارها و شیوه های پیشگیری از قراردادهای مجرمانه

پیشگیری از قراردادهای مجرمانه، که در آن ها قصد ارتکاب جرم یا تسهیل آن نهفته است، نیازمند اتخاذ شیوه های قانونی، فناورانه و آموزشی مؤثر است. این شیوه ها می توانند در کاهش وقوع چنین قراردادهایی نقش عمده ای ایفا کنند و از بروز آسیب های اقتصادی، اجتماعی و حقوقی جلوگیری نمایند. در این راستا، پنج راهکار اصلی به شرح زیر پیشنهاد می شود:

اصلاح قوانین مدنی، تجارت و کیفری

یکی از نخستین گام‌ها در پیشگیری از قراردادهای مجرمانه، اصلاح و به‌روزرسانی قوانین است. برای مقابله مؤثر با قراردادهای صوری، پوششی و سایر انواع قراردادهای مجرمانه، لازم است قوانین مدنی، تجاری و کیفری به‌گونه‌ای اصلاح شوند که به‌صراحت چنین قراردادهایی را جرم‌انگاری کنند. در این زمینه، لازم است علاوه بر بطلان این قراردادها، ضمانت اجراهای سنگینی برای اشخاصی که به‌صورت عمدی این قراردادها را تنظیم می‌کنند، تعیین شود. در این راستا، باید به‌ویژه در قانون مدنی، تجاری و قانون مجازات اسلامی، مواد جدیدی گنجانده شود که به‌وضوح قراردادهایی که به‌منظور ارتکاب جرم از جمله کلاهبرداری، پولشویی یا فرار مالیاتی منعقد می‌شوند، مشمول مجازات شوند. اصلاحات این‌چنینی می‌تواند به‌عنوان یک بازدارنده در مقابل این نوع قراردادها عمل کند (رابحی، ۱۳۹۸).

توسعه سامانه‌های هوشمند شناسایی رفتار مشکوک

با توجه به پیشرفت‌های فناوری، توسعه سامانه‌های هوشمند شناسایی رفتار مشکوک در معاملات اقتصادی می‌تواند نقش بسیار مهمی در پیشگیری از قراردادهای مجرمانه ایفا کند. استفاده از فناوری‌های نوینی همچون هوش مصنوعی و یادگیری ماشین می‌تواند در شناسایی الگوهای غیرعادی معاملات و خطرات پنهان در قراردادها مؤثر باشد. نهادهای مالی و ثبتی باید از این فناوری‌ها برای پایش دقیق‌تر و به‌موقع تراکنش‌ها و قراردادهای مشکوک استفاده کنند. با به‌کارگیری این فناوری‌ها، می‌توان معاملات غیرقانونی و مشکوک را در مراحل اولیه شناسایی کرد و از وقوع آن‌ها جلوگیری به عمل آورد (معینی، ۱۳۹۹). برای مثال، این سامانه‌ها می‌توانند به‌طور خودکار الگوهای معمول پولشویی، جایجایی‌های مشکوک دارایی و سایر رفتارهای غیرقانونی را شناسایی کنند و آن‌ها را به نهادهای مربوطه گزارش دهند. این فرآیند می‌تواند به‌ویژه در بانک‌ها و مؤسسات مالی که بیشترین معاملات پولی در آن‌ها انجام می‌شود، بسیار مفید باشد.

آموزش و آگاه‌سازی فعالان اقتصادی

آگاهی بخشی به فعالان اقتصادی در خصوص قراردادهای صوری و پوششی، و همچنین خطرات ناشی از تنظیم قراردادهای مجرمانه، از دیگر اقداماتی است که می‌تواند در کاهش وقوع این نوع قراردادها مؤثر باشد. نهادهای صنفی، دانشگاه‌ها و کانون وکلا باید برنامه‌های آموزشی منظم و هدفمندی را برای شناسایی قراردادهای مشکوک برگزار کنند. این آموزش‌ها باید به‌گونه‌ای باشد که فعالان اقتصادی، از مدیران شرکت‌ها گرفته تا وکلا و حساب‌برسان، قادر به تشخیص قراردادهای مجرمانه و پیامدهای آن‌ها در عرصه‌های مدنی و کیفری باشند. این آموزش‌ها همچنین می‌تواند شامل بررسی دقیق قوانین جدید، رویه‌های قضائی و نمونه‌هایی از قراردادهای مشکوک باشد.

علاوه بر این، لازم است که نهادهای صنفی و دانشگاهی به ویژه در مقاطع تحصیلی پیشرفته، دوره‌هایی را برای آگاهی دانشجویان از خطرات حقوقی و مالی این‌گونه قراردادها برگزار کنند تا آنان پس از فارغ‌التحصیلی با مشکلات حقوقی و اقتصادی کمتری مواجه شوند (باقری، ۱۴۰۰).

تقویت نظارت مالی و حسابرسی لحظه‌ای

یکی دیگر از شیوه‌های پیشگیری از وقوع قراردادهای مجرمانه، تقویت نظارت مالی و حسابرسی در زمان واقعی است. نهادهای نظارتی و حساب‌رسان باید امکانات و ابزارهایی داشته باشند که بتوانند به صورت آنی و دقیق بر معاملات کلان و قراردادهای مشکوک نظارت داشته باشند. این نوع نظارت‌ها باید در زمان واقعی انجام شود تا از هرگونه کلاهبرداری یا جابجایی غیرقانونی دارایی‌ها جلوگیری گردد. به طور خاص، با استفاده از نرم‌افزارهای حسابداری پیشرفته و سامانه‌های الکترونیکی، می‌توان روند معاملات مالی را تحت نظارت دقیق قرار داد. این نوع حسابرسی به ویژه در قراردادهای بزرگ و پیچیده که دارای پیچیدگی‌های حقوقی و مالی هستند، ضروری است. این روش می‌تواند به جلوگیری از وقوع جرائم اقتصادی مانند پولشویی، فرار مالیاتی و سایر فعالیت‌های غیرقانونی کمک کند (علی پور، ۱۳۹۸).

بهره‌گیری از همکاری‌های بین‌المللی

در دنیای امروز که جرائم اقتصادی و مالی جنبه‌های فراملی دارند، همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با قراردادهای مجرمانه اهمیت زیادی دارد. الگوهای بین‌المللی مانند توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی (FATF) می‌توانند در شفاف‌سازی و جرم‌زدایی از حوزه قراردادهای تجاری کمک کنند. FATF در راستای مقابله با پولشویی و تأمین مالی تروریسم، قوانینی را پیشنهاد کرده است که می‌تواند به طور مؤثر در کشورها برای جلوگیری از تنظیم قراردادهای مجرمانه پیاده‌سازی شود. برای مثال، کشورهای مختلف می‌توانند با تبادل اطلاعات و نظارت مشترک، خطرات مربوط به قراردادهای صوری و پوششی را شناسایی کرده و از بروز آن‌ها در سطح بین‌المللی جلوگیری نمایند. ایران نیز با پیوستن به کنوانسیون‌ها و تعهدات بین‌المللی، می‌تواند همگام با کشورهای دیگر، سیستم حقوقی خود را برای مقابله با این نوع جرائم تقویت کند (شایان فر، ۱۳۹۹).

نتیجه‌گیری

تحلیل قراردادهای مجرمانه از منظر حقوقی و عملی به ویژه در چارچوب حقوق مدنی و کیفری، بر اهمیت شناسایی و پیشگیری از قراردادهایی که بستر ساز ارتکاب جرم می‌شوند، تأکید دارد. در این راستا، چالش‌های حقوقی و عملی متعددی وجود دارد که می‌تواند فرآیند پیگیری این نوع قراردادها را دشوار کند. اولین چالش، تشخیص

قصد مجرمانه در تنظیم قراردادهایی است که ظاهراً قانونی به نظر می‌رسند. در حالی که ممکن است قراردادهای صوری به ظاهر مطابق با قوانین باشند، اما هدف واقعی طرفین آن‌ها ممکن است ارتکاب جرائم اقتصادی یا مالی باشد. در این زمینه، ضروری است که سامانه‌های حقوقی از ظرفیت‌های تحلیلی و شواهد غیرمستقیم برای اثبات سوءنیت استفاده کنند.

چالش دیگر، پیچیدگی‌های بین‌المللی و تفاوت‌های قانونی در کشورهای مختلف است که می‌تواند پیگیری جرائم فرامرزی را به‌ویژه در حوزه قراردادهای تجاری و پولشویی مشکل‌ساز کند. تفاوت در رویکردهای قانونی کشورهای مختلف نسبت به قراردادهای تجاری، موجب می‌شود که مجرمان از سامانه‌های نظارتی فرار کرده و با تغییر مرزهای جغرافیایی، به راحتی از تعقیب قانونی مصون بمانند. به‌ویژه در چنین مواردی، ضرورت همکاری‌های بین‌المللی و ایجاد سازوکارهای یکپارچه برای شناسایی و پیگیری این نوع جرائم حس می‌شود.

ضعف نظارت قانونی، به‌ویژه در حوزه‌های مالی و تجاری، نیز از دیگر مشکلات اساسی در شناسایی و پیگیری قراردادهای مجرمانه است. عدم وجود سامانه‌های نظارتی کارآمد و مؤثر در بسیاری از حوزه‌ها، باعث شده که قراردادهای مشکوک به راحتی از قوانین و مقررات عبور کنند و مجرمان از پیگیری قانونی فرار کنند. برای حل این مشکل، ضرورت تقویت نظارت‌های مالی و تجاری و همچنین استفاده از فناوری‌های نوینی همچون هوش مصنوعی برای شناسایی الگوهای مشکوک در معاملات وجود دارد.

همچنین، ابهام در برخی قوانین مربوط به قراردادهای تجاری و صوری نیز از دیگر موانع شناسایی و پیگیری قراردادهای مجرمانه است. به‌ویژه در صورتی که مقررات موجود به اندازه کافی صریح و جامع نباشند، شناسایی قراردادهای مجرمانه برای دستگاه قضائی و نظارتی دشوار خواهد بود. اصلاح و بازنگری در قوانین مرتبط با این نوع قراردادها می‌تواند گامی مؤثر در پیشگیری از این جرائم باشد.

در نهایت، نقض نقش حرفه‌ای‌ها مانند وکلا، مشاوران حقوقی و سردفتران در فرآیند تنظیم قراردادهای نیز می‌تواند باعث وقوع قراردادهای صوری و مجرمانه شود. برای مقابله با این چالش، لازم است که نظارت دقیق‌تری بر عملکرد این حرفه‌ها صورت گیرد و سازوکارهای شفاف‌تری برای بررسی و ارزیابی قراردادهای تجاری تدوین شود. در این راستا، آموزش و آگاهی بخشی به فعالان حقوقی و اقتصادی می‌تواند به‌عنوان یکی از راهکارهای مهم برای کاهش بروز این‌گونه قراردادهای غیرقانونی مطرح شود. در مجموع، برای کاهش و پیشگیری از وقوع قراردادهای مجرمانه، اصلاح قوانین، تقویت نظارت‌ها، استفاده از فناوری‌های نوین و همکاری‌های بین‌المللی به‌ویژه در زمینه‌های مالی و تجاری ضروری است. همچنین، نظارت دقیق بر نقش حرفه‌ای‌ها و ایجاد سامانه‌های نظارتی کارآمد در حوزه قراردادهای تجاری می‌تواند در جلوگیری از سوءاستفاده‌ها و بروز چنین قراردادهایی نقش اساسی ایفا کند.

منابع

الف) فارسی

- اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۹). حقوق جزای عمومی (جلد دوم). تهران: میزان.
- اکبری، ع. (۱۴۰۰). ابهام‌های قانونی در قراردادهای تجاری و ضرورت اصلاحات. نشریه حقوقی، ۳۹ (۴)، ۲۳-۳۷.
- آشوری، محمد. (۱۳۹۴). حقوق جزای عمومی. تهران: نشر سمت.
- باقری، ع. (۱۴۰۰). آموزش فعالان اقتصادی در راستای مقابله با قراردادهای مجرمانه. مجله حقوق و اقتصاد، ۴۲ (۱)، ۷۶-۹۲.
- باقری، م. (۱۴۰۱). نظارت بر حرفه‌ای‌ها و پیشگیری از سوءاستفاده در تنظیم قراردادهای تجاری. مجله حقوق مدنی، ۲۸ (۱)، ۵۲-۶۶.
- پژوهشگران اقتصادی، م. (۱۳۹۸). استفاده از هوش مصنوعی در شناسایی معاملات غیرقانونی و مشکوک. فصلنامه تحلیل اقتصادی، ۴۲ (۳)، ۲۵-۴۰.
- حسینی، م. (۱۴۰۰). تحلیل حقوقی قوانین پولشویی در ایران و نقش آن در مقابله با فساد اقتصادی. انتشارات حقوقی.
- حیدری، م. (۱۳۹۹). پیچیدگی‌های حقوقی قراردادهای فرامرزی و راهکارهای پیشگیری از آن‌ها. فصلنامه حقوق بین‌الملل، ۴۵ (۳)، ۸۲-۹۵.
- رابحی، س. (۱۳۹۸). بررسی ضرورت اصلاح قوانین مدنی و تجاری در مقابله با قراردادهای صوری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- رابحی، س. (۱۳۹۸). نقش نظارت قانونی در پیشگیری از قراردادهای مجرمانه. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تهران.
- رأی وحدت رویه شماره ۷۳۳، دیوان عالی کشور، ۱۳۸۹.
- سلیمی، ف. (۱۳۹۷). چالش‌های حقوقی در شناسایی قصد مجرمانه در قراردادهای تجاری. مجله حقوقی، ۵۲ (۲)، ۱۱-۲۳.
- شاملو، مهدی. (۱۴۰۰). جرائم اقتصادی و نقش قراردادها در تسهیل آن. تهران: انتشارات مجد.
- شایان‌فر، ج. (۱۳۹۹). نقش همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با قراردادهای مجرمانه. نشریه حقوق بین‌الملل، ۷۰ (۳)، ۵۴-۶۸.
- شفیعی، حسین. (۱۴۰۰). «تحلیل ساختاری قصد و تظاهر حقوقی در قراردادهای صوری»، مجله دانش حقوق مدنی. شماره ۱۲، صص ۴۵-۶۲.
- شمس، میترا. (۱۴۰۱). «ابطال قراردادهای پوششی در معاملات صوری»، فصلنامه پژوهش‌های حقوقی نوین. شماره ۲۵، صص ۷۳-۹۲.
- صفایی، سید حسین. (۱۳۹۸). حقوق مدنی: عقود معین ۱. تهران: نشر میزان.
- علی‌پور، ح. (۱۳۹۸). نظارت مالی و حسابرسی در زمان واقعی: پیشگیری از جرائم اقتصادی. نشریه حسابداری و

- مالیات، ۳۸ (۲)، ۱۱-۲۲.
- فریدون زاده، محمد. (۱۳۹۸). «قراردادهای صوری و تأثیر آنها در کلاهبرداری»، مجله حقوقی ایران. شماره ۱، صص ۲۴۰-۲۵۰.
- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۵۸).
- قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲).
- قانون مجازات اسلامی، مصوب ۱۳۹۲. قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران.
- قانون مدنی ایران، مصوب ۱۳۰۷. قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۰). قواعد عمومی قراردادها. تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کمالی، ع. (۱۴۰۰). آموزش و آگاهی سازی فعالان اقتصادی در پیشگیری از قراردادهای مجرمانه. مجله حقوق و تجارت، ۵۱ (۱)، ۱۲۳-۱۴۰.
- گلدوزیان، ایرج. (۱۳۹۸). حقوق جزای عمومی (جلد دوم). تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- لنگرودی، محمدجعفر جعفری. (۱۳۹۶). ترمینولوژی حقوق. تهران: گنج دانش.
- معینی، م. (۱۳۹۹). هوش مصنوعی و نقش آن در شناسایی رفتارهای مشکوک مالی. مجله مدیریت مالی، ۵۳ (۴)، ۲۳-۳۷.
- میرزایی، ر. (۱۳۹۹). ضرورت اصلاح قوانین تجاری در راستای مقابله با قراردادهای صوری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- نصیری، سجاد. (۱۳۹۹). «اعتبار قراردادهای خصوصی در نظام حقوقی ایران»، فصلنامه حقوق و سیاست. شماره ۳، صص ۹۱-۱۰۸.

ب) انگلیسی

- FATF. (2023). Money Laundering and Terrorist Financing through Contracts and Shell Entities. Paris: Financial Action Task Force.
- OECD. (2022). Corruption and Commercial Contracts. Paris: OECD Publishing.
- Transparency International. (2021). Global Corruption Report: Abuse of Contract Law in Financial Crimes. Berlin.
- World Bank. (2020). The Use of Legal Instruments in Criminal Enterprise. Washington, D.C.